

ENVIRONMENTÁLNE MANAŽÉRSTVO A JEHO VÝHODY PRI VEREJNOM OBSTARÁVANÍ

JANA CHOVANCOVÁ – LUCIA LIBERKOVÁ

ADVANTAGES OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN PUBLIC PROCUREMENT

ABSTRAKT

V Európskom spoločenstve sú najväčšími spotrebiteľmi verejné orgány, ktorých náklady predstavujú približne 14 – 16 % hrubého domáceho produktu Európskej únie. Využitím svojej kúpnej sily na výber tovarov a služieb, ktoré sú priaznivejšie pre životné prostredie, môžu verejné organizácie výraznou mierou prispieť k trvalo udržateľnému rozvoju. Predložený príspevok poukazuje na spôsoby využitia systémov environmentálneho manažérstva a na výhody, ktoré ich zavedenie prináša pri verejnom obstarávaní. Vychádza z analýzy súčasného stavu v oblasti environmentálne vhodného obstarávania na Slovensku a predstavuje spôsoby efektívneho zavedenia politiky environmentálne vhodného obstarávania v praxi. V článku je uvedených niekoľko praktických príkladov environmentálneho obstarávania, ktoré realizovali verejné subjekty v rámci EÚ, vrátane Slovenska.

Kľúčové slová: environmentálne manažérstvo, environmentálne vhodné obstarávanie, udržateľný rozvoj

ABSTRACT

Public authorities are major consumers in Europe, spending app. 14 - 16 % of the EU's gross domestic product. By using their purchasing power to opt for goods and services that also respect the environment they can make an important contribution towards sustainable development. Submitted contribution introduces different ways of environmental management system application and its advantages in Green Public Procurement (GPP). Outgoing of the state of art analysis in the field of GPP we suggest some ways how to implement GPP policy in practice. The article also indicates a lot of practical models of environmental procurement which were realized by public subjects intra the European Union, including Slovak Republic.

Key words: environmental management, green public procurement (GPP), sustainable development

ÚVOD

Cieľom tohto príspevku je poukázať na rôzne spôsoby využitia environmentálneho manažérstva ako i napomôcť verejným orgánom úspešne spracovať zavádzanie politiky environmentálne vhodného obstarávania v praxi. Práca by mala praktickým spôsobom vysvetliť možnosti, ktoré ponúka legislatíva Európskeho spoločenstva a zameriava sa na jednoduché a efektívne riešenia, ktoré sa dajú použiť pri verejnom obstarávaní.

Ďalej by mala uviesť množstvo spracovaných praktických príkladov environmentálne vhodného obstarávania realizovaného verejnými orgánmi v rámci Európskej únie. O politike environmentálne vhodného alebo „zeleného“ verejného obstarávania (GPP) je potrebné informovať široké spektrum zainteresovaných subjektov, vrátane budúcich dodávateľov, poskytovateľov služieb alebo vykonávateľov prác tak, aby mohli zohľadniť nové požiadavky. V súvislosti s verejným obstarávaním je potrebné oboznámiť subjekty vo väčšej miere o systéme EMAS a EMS a nabádať ich k čo najväčšiemu využitiu a spolupráci s organizáciami so zavedenými systémami environmentálneho manažérstva.

Je dôležité zdôrazniť, že GPP nie je aplikovateľné len vo verejnej správe, ale môže predstavovať aj vhodný nástroj environmentálnej politiky aj pre všetky organizácie, ktorých cieľom je zlepšovanie ich environmentálneho správania.

Zavedenie tejto politiky si spočiatku určite vyžiada istú mieru strategického plánovania: organizáciu vhodnej prípravy pracovníkov nakupovania, zabezpečenie prístupu k informáciám o životnom prostredí a stanovenie priorít pre environmentálne najvhodnejší výber zmlúv.

Článok vychádza z analýzy legislatívy a normatívnych dokumentov týkajúcich sa systémov environmentálneho manažérstva a verejného obstarávania ako aj možností začlenenia environmentálnych aspektov do postupu obstarávania, hodnotenia, či stanovenej úrovni environmentálnych a ekonomických aspektov a nakoľko zodpovedajú tieto aspekty prioritám obstarávateľa.

V súčasnosti je nutné zamerať sa ešte na príťažlivosť, t. j., nakoľko bude politika zameraná na produkty vhodné pre životné prostredie príťažlivá pre verejnosť a podnikateľskú sféru, zväziť potenciál technologického rozvoja, prehodnotiť vplyv na životné prostredie, zväziť dostupnosť potrebných údajov a legislatívy.

1 CHARAKTERISTIKA A MOŽNOSTI UPLATŇOVANIA SYSTÉMOV ENVIRONMENTÁLNEHO MANAŽÉRSTVA

1.1 Systémy environmentálneho manažérstva podľa ISO 14001

Stratégia a politika ochrany životného prostredia je v skutočnosti len začiatkom, kde obchodné spoločnosti začínajú integrovať environmentálne aspekty do svojej činnosti. Medzi najznámejšie a najkomplexnejšie nástroje, pomocou ktorých sa zabezpečí systematické venovanie pozornosti problematike ochrany životného prostredia, patria systémy environmentálneho manažérstva (EMS).

Dokumentmi normatívneho charakteru pre budovanie EMS je súbor noriem STN ISO radu 14000, kde má rozhodujúci význam norma STN ISO 14001 „Systémy environmentálneho manažérstva. Špecifikácia s návodom na použitie“. Norma STN ISO 14004 určuje, ako požiadavky normy STN ISO 14001 splniť.

Medzinárodná norma systému environmentálneho manažérstva môže byť aplikovaná na akúkoľvek organizáciu a zahŕňa dva hlavné koncepty:

- koncept neustáleho zlepšovania,
- koncept zhody s legislatívou.

Obsahuje základné prvky pre účinný systém EMS, spočívajúci v identifikácii a vyhodnotení dôležitých environmentálnych aspektov a poskytovaní špecifikácii systému, ktorý pomáha aspekty riadiť.

Úspech riadenia závisí od záväzku všetkých úrovní a funkcií organizácie, obzvlášť vedenia [9].

Systém by mal obsahovať širokú škálu riadiacich aktivít a zahŕňať najmä:

- environmentálnu politiku,

- významné environmentálne aspekty a súvisiace právne požiadavky,
- ciele, cieľové hodnoty a programy pre zaistenie neustáleho zlepšovania a zhody s legislatívou,
- riadiacu činnosť pre kontrolu environmentálnych aspektov,
- meranie a monitorovanie environmentálnych a systémových výkonov,
- preskúmanie, vyhodnotenie a zlepšovanie systému.

Zavedenie a certifikácia EMS prináša výhody vo viacerých oblastiach [10]:

- Ekonomické prínosy:
 - úspora energie,
 - minimalizácia odpadu (zníženie nákladov na likvidáciu),
 - minimalizácia environmentálnych poplatkov a pokút za znečistenie ŽP.
- Prínosy pre vedenie organizácie:
 - nástroj pre získanie údajov potrebných pre plánovanie a vytýčenie cieľov,
 - minimalizácia rizík environmentálnych havárií,
 - zvýšenie morálky organizácie.
- Public relations:
 - zlepšenie image podniku,
 - dobré vzťahy s verejnosťou.

1.2 Systém environmentálneho manažérstva a auditu – EMAS

EMAS (Eco – Management and Audit Scheme) je akronym anglického názvu schémy Spoločenstva EÚ pre environmentálne manažérstvo a audit.

Systém environmentálneho manažérstva a auditu je manažérsky nástroj pre firmy a organizácie ako hodnotiť, popísať, zlepšovať životné prostredie a podporiť udržateľný rozvoj [12]. Vystupuje ako verejná celoeurópska značka kvality pre všetky organizácie vo verejnom alebo súkromnom sektore, ktoré sa snažia zlepšiť svoje environmentálne správanie. Je symbolom moderného environmentálneho manažérstva, transparentnosti a účasti.

EMAS I bol schválený v roku 1993 na pomoc firmám v oblasti priemyslu. Založený bol na štruktúrovanom prístupe k riadeniu environmentálnych aspektov výrobných a iných činností. V roku 2001 bol schválený EMAS II, ktorého jadrom sa stala norma ISO 14001:1996. V súčasnosti prebieha ďalšia revízia tohto nariadenia. V súčasnosti prebieha príprava novo revidovaného nariadenia – EMAS III.

EMAS II bol doplnený o možnosť používania imidžového loga, (obr. 1) ktoré dovoľuje využívať zásadu, „kto robí viac pre životné prostredie, než vyžadujú právne predpisy, zaslúži si byť odmenený v trhovom, konkurenčnom prostredí.“

EMAS však neurčuje špecifické kvantitatívne normy environmentálneho správania, tie sú určené inými nariadeniami a regulačnými mechanizmami. Cieľom prijatého opatrenia je dobrovoľná aktívna účasť podnikateľských subjektov na environmentálnom audite systému riadenia podniku, budovanie a zdokonaľovanie systémov environmentálne orientovaného manažérstva v podniku.

Ďalej je dôležité spomenúť, že EMAS II je zameraný na zabezpečenie informačnej úplnosti a pravdivosti informácií pre verejnosť o stave životného prostredia a jeho zlepšení v rámci vlastnej činnosti firmy na základe environmentálnej koncepcie pravidelného a objektívneho hodnotenia výsledkov činnosti firmy, dodržiavania platných predpisov a zákonov a technických noriem.

Obr. 1 Logo EMAS [13]

Schéma EMAS vychádza z normy ISO 14001. ISO 14001 tvorí tzv. jadro EMAS. EMAS však kladie väčší dôraz na zapojenie zamestnancov, ale aj dodávateľov a zmluvných partnerov do úsilia o zlepšenie environmentálneho správania sa. Externe vykonávané činnosti majú často významne nepriame environmentálne aspekty, ktoré je potrebné do environmentálneho manažérstva organizácie zahrnúť.

2 ENVIRONMENTÁLNE VHODNÉ OBSTARÁVANIE

Smernica 2004/17/ES a 2004/18/ES definuje environmentálne vhodné obstarávanie ako taký spôsob nakupovania alebo zásobovania, pri ktorom sa berie do úvahy dopad vybraných druhov tovarov alebo služieb na životné prostredie.

Ak by verejné orgány, ktoré sú v Európe najväčšími spotrebiteľmi, zamerali svoju nákupnú silu na výber výrobkov, tovarov a služieb, ktoré rešpektujú resp. len v malej miere zaťažujú životné prostredie, mohli by výraznou mierou prispieť k udržateľnému rozvoju [1].

Environmentálne vhodné obstarávanie môže slúžiť ako príklad verejným orgánom, organizáciám aj verejnosti na ovplyvňovanie trhu. Presadzovaním ekologického obstarávania môžu verejné orgány inšpirovať priemyselnú výrobu k vývoju ekologických technológií. Pri určitých výrobkoch, prácach alebo službách môže byť tento vplyv nadmieru významný, nakoľko verejní odberatelia pokrývajú značnú časť trhu. V rámci nákladov životného cyklu zmluvy je možné ekologickým obstarávaním ušetriť peniaze a zároveň ochrániť životné prostredie, v neposlednom rade je tu šetrenie materiálu a energií, zníženie množstva odpadu a znečistenia a podpora trvalo udržateľného rozvoja.

2.1 Legislatívna úprava environmentálne vhodného obstarávania

Smernica 2004/17/ES o koordinácii postupov obstarávania subjektov pôsobiacich v odvetviach vodného hospodárstva, energetiky, dopravy a poštových služieb: táto smernica vychádza z judikatúry Súdneho dvora, najmä z judikatúry o kritériách pre zadanie zákazky, ktorá objasňuje možnosti obstarávateľov tak, aby spĺňali potreby dotknutej verejnosti, vrátane environmentálnej a/alebo sociálnej oblasti, za predpokladu, že takéto kritériá súvisia s predmetom zákazky, nedávajú obstarávateľovi neobmedzenú slobodu výberu, sú výslovne uvedené a sú v súlade so základnými zásadami.

Smernica 2004/18/ES o koordinácii postupov zadávania verejných zákaziek na práce, verejných zákaziek na dodávku tovaru a verejných zákaziek na služby. Táto smernica vychádza z judikatúry Súdneho dvora, konkrétne z judikatúry o kritériách pre zadanie zákazky, ktorá objasňuje možnosti verejných obstarávateľov tak, aby spĺňali potreby dotknutej verejnosti, vrátane environmentálnej a/alebo sociálnej oblasti, za predpokladu, že takéto kritériá súvisia s predmetom zákazky, nedávajú verejnému obstarávateľovi neobmedzenú slobodu výberu, sú výslovne uvedené a sú v súlade so základnými zásadami

Zákon č. 25/2006 o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov:

Tento zákon upravuje:

- verejné obstarávanie zákaziek na dodanie tovaru, zákaziek na uskutočnenie stavebných prác, zákaziek na poskytnutie služieb,
- koncesie na stavebné práce,
- súťaž návrhov,
- správu o verejnom obstarávaní.

2.2 Ako spoznať vhodné produkty

Pre lepšiu orientáciu zákazníka v záplave výrobkov boli vyvinuté ekologické značky. Systémy ekologického označovania slúžia k označovaniu produktov, ktoré sú ohľadupnejšie k životnému prostrediu než iné výrobky slúžiace na rovnaký účel. Takto môžu byť certifikované iba tie výrobky a služby, ktoré spĺňajú stanovené kritéria, ktoré zaručujú, že výrobok je ohľadupný k životnému prostrediu v celom svojom životnom cykle, t.j. od výroby až po jeho likvidáciu.

Ekoznačky používané na slovenskom trhu sú zobrazené na obrázkoch 2 a 3.

Obr. 2 Označenie EVV [14]

Časť 1

Časť 2

Obr. 3 Ekoznačka Európsky kvet [14]

Smernice verejného obstarávania 2004/17/ES a 2004/18/ES explicitne povoľujú používať pri definovaní environmentálnych požiadaviek založených na výkone alebo funkcii podkladovú špecifikáciu ekologických označení za nasledovných podmienok:

- Špecifikácia musí byť vhodná na definovanie vlastností dodávok alebo služieb, ktoré zmluva pokrýva.
- Požiadavky na označenie musia vychádzať z vedeckých informácií.
- Ekologické označenia musia byť prijaté za účasti všetkých zainteresovaných strán, ako napríklad štátnych orgánov, spotrebiteľov, výrobcov, distribútorov a environmentálnych organizácií.
- Musia byť dostupné všetkým zainteresovaným stranám.

2.3 Využitie systémov environmentálneho riadenia pri verejnom obstarávaní

Smernice verejného obstarávania 2004/17/ES a 2004/18/ES umožňujú obstarávateľom v opodstatnených prípadoch žiadať od uchádzačov preukázanie ich technickej spôsobilosti splniť požiadavky stanovené zmluvou na zavedenie istých opatrení environmentálneho riadenia pri zmluvách na uskutočnenie verejných práce alebo poskytnutie služieb.

"Opodstatnené prípady" označujú zmluvy, ktorých realizácia by mohla ohroziť životné prostredie, a preto si vyžaduje opatrenia na ochranu životného prostredia. Tieto opatrenia samozrejme s realizáciou zmluvy priamo súvisia.

Nie je dovolené požadovať plnenie výberových kritérií, ktoré nesúvisia so zmluvou, ktorá sa má realizovať. Z toho dôvodu nemusia byť riadiace opatrenia zavedené v čase predkladania ponuky do súťaže o zmluvu a nemusia sa v nich pokračovať po uplynutí zmluvy, pretože to nie je pre zmluvu podstatné [1].

Smernice 2004/17/ES a 2004/18/ES explicitne uznávajú, že certifikáty EMAS môžu (ak to má opodstatnenie) slúžiť firmám ako jeden zo spôsobov preukázania technickej spôsobilosti realizovať dané opatrenia environmentálneho riadenia. Obstarávatelia by samozrejme mali uznávať aj iné certifikáty vydané organizáciami, ktoré sa riadia komunitárnym právom alebo príslušnými európskymi či medzinárodnými normami certifikácie a vychádzajú z príslušných európskych a medzinárodných noriem environmentálneho riadenia. Taktiež by mali akceptovať akýkoľvek iný spôsob preukázania technickej spôsobilosti firmy v tejto oblasti. Znamená to, že obstarávatelia nikdy nesmú vyžadovať od firiem, aby vlastnili istú registráciu EMAS, alebo aby spĺňali požiadavky istej registrácie EMAS.

Na záver je potrebné upozorniť na skutočnosť, že využitie registrácie EMAS nie je obmedzené na preukazovanie technickej spôsobilosti realizovať opatrenia environmentálneho riadenia. V prípade, že obstarávateľ stanoví iné environmentálne výberové kritériá, napríklad požiadavky ohľadne technického vybavenia alebo osobnej prípravy, a registrácia EMAS obsahuje príslušné informácie o daných požiadavkách, môže poslúžiť ako dôkazový prostriedok aj v takomto prípade.

3 SÚČASNÝ STAV V OBLASTI ENVIRONMENTÁLNE VHODNÉHO OBSTARÁVANIA

3.1 Analýza súčasného stavu v oblasti environmentálne vhodného obstarávania na Slovensku

Ak vyrábame nekvalitne, vyrábame odpad. Práve z týchto dôvodov bola vytvorená skupina odborníkov, ktorá pripravila normu pokrývajúcu ekológiu – ISO 14000. Vstup do Európskej únie mal významnú environmentálnu dimenziu, pretože Európska únia považuje za právo životného prostredia omnoho širšiu oblasť ako to bolo donedávna na Slovensku. Právo životného prostredia je treťou najväčšou oblasťou práva EÚ – po vnútornom trhu a poľnohospodárstve. Okrem predpisov z oblasti starostlivosti o ŽP sa sem zaraďujú aj predpisy regulujúce starostlivosť o zdravé životné podmienky obyvateľstva a technické požiadavky na výstavbu a prevádzkovanie zariadení s vplyvmi na ŽP.

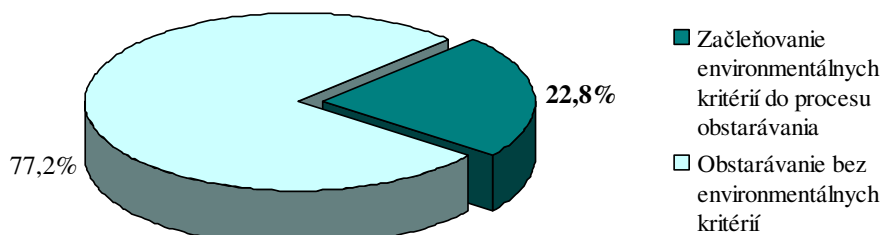
Otázky ochrany životného prostredia v súčasnosti obsadzujú popredné miesta vo všetkých aktivitách vyspelých spoločností. Systémy environmentálneho manažérstva podľa normy ISO 14001 sa dostávajú do širšieho povedomia spoločnosti a stávajú sa prirodzenou súčasťou riadenia modernej organizácie. Štatistické údaje dokazujú, že organizácií, ktoré majú zavedené EMS, stále pribúda. Proces certifikácie EMS podľa ISO 14000 začal približne v roku 1996. Od tohto roku počet certifikovaných organizácií narastá podľa tabuľky. Podľa poslednej aktualizácie (1/2007), v rámci štatistiky, pôsobí na Slovensku približne 342 certifikovaných organizácií, pričom oblasť platnosti certifikátu je skutočne široká. V súčasnosti je v rámci členských krajín EÚ registrovaných v EMAS viac ako 3000 organizácií, z ktorých Slovensku patria zatiaľ iba tri registrované subjekty.

Napriek zvyšujúcemu sa počtu certifikovaných organizácií na Slovensku sa proces environmentálne vhodného obstarávania u nás nepoužíva resp. sa len rozbieha. O niečo lepšie sú na tom členské štáty EÚ.

Za účelom orientačného zistenia uplatňovania GPP v SR, Slovenská agentúra životného prostredia (ďalej len SAŽP) uskutočnila dotazníkový prieskum, ktorý bol zameraný na získanie informácií o:

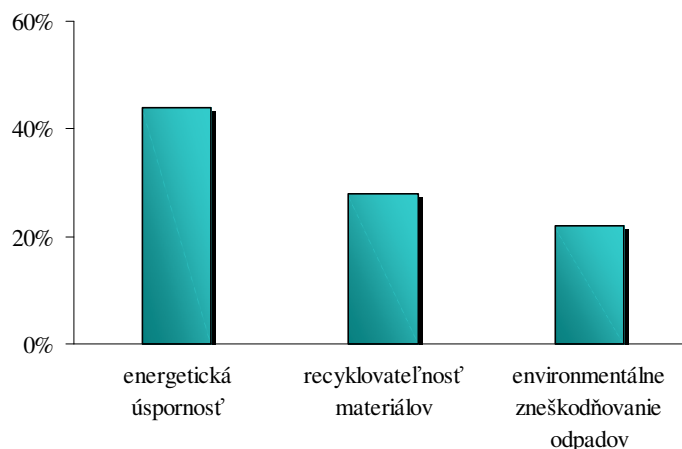
- využívaní environmentálnych kritérií v procese zadávania verejných zákaziek,
- využívaní požiadavky na zavedený systém environmentálneho manažérstva (EMAS, EMS) od dodávateľa,
- využívaní konkrétnych kritérií, ktoré sú vytvorené v rámci európskeho alebo národného environmentálneho označovania výrobkov,
- informovanosti obstarávateľov v súvislosti s existenciou dobrovoľných nástrojov environmentálnej politiky, environmentálnych technológií a ďalších eko-inovačných trendov, ktoré môžu byť uplatňované v GPP.

Z celkového počtu oslovených organizácií odpovedalo 79, z ktorých iba 18, čiže 22,8% dovtedy využilo uplatnenie environmentálnych kritérií vo verejných zákazkách. Ak by sa tento výsledok vzťahoval na celkový počet obstarávateľov za rok 2005, tak len 1% doteraz využilo uplatnenie environmentálnych požiadaviek vo verejných zákazkách. Tento záver možno považovať iba za orientačný výsledok, keďže získaná vzorka zodpovedá približne 5% z celkového počtu obstarávateľov.

Obr. 3 Uplatňovanie GPP v rámci organizácií, ktoré sa zapojili do dotazníkového prieskumu [3]

Z prieskumu vyplynulo, že najčastejšie vyžadovaným kritériom pri obstarávaní tovarov je energetická úspornosť. Požiadavku na nízku spotrebu energie obstarávaných tovarov si kladie 44% z environmentálne obstarávajúcich organizácií.

Obr. 4 Prehľad najčastejšie vyžadovaných environmentálnych kritérií pri obstarávaní [3]

Ďalšie z požadovaných kritérií, ktoré uviedli viaceré subjekty, sú recyklovateľnosť materiálov, príp. možnosť opätovného využitia, predchádzanie vzniku odpadov (redukcia obalov) a zabezpečenie

zneškodňovania odpadov. Najčastejším druhom tovaru, pri obstarávaní ktorého sa vyžaduje zabezpečenie environmentálneho hľadiska, sú recyklované náplne do tlačiarň.

Doteraz iba jeden zo subjektov, ktoré sa zúčastnili prieskumu, využil v procese verejného obstarávania alebo nakupovania technické požiadavky, ktoré odkazujú na technické špecifikácie tak, ako sú definované v národnej alebo európskej environmentálnej značke. Na otázku, či subjekty v procese obstarávania niekedy vyžadovali od dodávateľa zavedený systém EMS (podľa ISO 14001 a/alebo registráciu v EMAS), odpovedalo pozitívne 6 organizácií, čo predstavuje 8% zo všetkých odpovedajúcich subjektov. Vo všetkých prípadoch išlo o požadovanie certifikátu EMS podľa ISO 14001.

3.2 Prehľad uplatňovania GPP v štátoch EÚ

V európskych krajinách s vysokým environmentálnym povedomím (Švédsko, Dánsko, Veľká Británia) bolo zelené obstarávanie a nakupovanie uplatňované už v 80-tych rokoch 20. storočia. Tieto krajiny EÚ spolupracujú s EK a organizáciami, ktoré sa snažia o rozvoj trvalo udržateľnej výroby a spotreby na hľadanie najlepších spôsobov a vytváranie metodík zavádzania politik GPP vo všetkých štátoch EÚ. Na implementáciu GPP do národných podmienok má každý členský štát zvolenú takú alternatívu, ktorá najlepšie vyhovuje jeho politickému rámcu. Spôsob zabezpečenia realizácie GPP v niektorých štátoch EÚ je takýto:

Švédsko

Vo Švédsku sa GPP realizuje už od roku 1990. Problematika GPP je riešená tzv. EKV inštrumentom („The Swedish instrument for ecologically sustainable procurement“), za ktorý je zodpovedný „Swedish Environmental Management Council“ (SEMCO). Doteraz boli vytvorené kritériá pre 75 skupín produktov a špecifické voľne prístupné príručky pre skupiny obstarávateľov.

Švédsky NAP GPP bol prijatý v marci 2007 a je prednostne zameraný na zvyšovanie environmentálneho povedomia verejných organizácií, vzdelávanie a vytváranie nových kritérií pre vybrané skupiny produktov.

Dánsko

Dánsko je krajina s najviac rozvinutým zeleným obstarávaním v štátnej správe. V roku 1995 bol vytvorený prvý Akčný plán pre zelené obstarávanie, v ktorom boli všetky štátne inštitúcie právne viazané k stanoveniu vlastnej stratégie zeleného obstarávania a nakupovania do roku 2001. Hlavný nástroj pre zelené obstarávanie predstavuje 50 smerníc, týkajúcich sa rôznych skupín výrobkov. Za vývoj a budúce aktualizácie týchto a ďalších smerníc a príručiek súvisiacich s GPP nesie zodpovednosť dánska agentúra EPA.

Nórsko

GPP v Nórsku organizuje GRIP (nezávislá organizácia zriadená MŽP v roku 1990), ktorej cieľom je podpora GPP a udržateľnej výroby a spotreby v nórskech verejných a súkromných organizáciách. Nórsko má GPP Program (2005 – 2009), ktorého cieľom je dosiahnuť vývoj kritérií a dokumentov ku GPP, zlepšenie poradenstva, kurzov, seminárov, podpora ekodizajnu v procese vývoja produktov a implementovanie EMS vo väčšom počte organizácií.

Fínsko

Vo Fínsku organizuje uplatňovanie GPP Efektia Ltd. (konzultačná a rozvojová organizácia, vytvorená Asociáciou lokálnych a regionálnych autorít Fínska), ktorá od roku 1999 realizuje projekt s cieľom vytvorenia prvej databázy pre obstarávateľov, za účelom poskytovania informácií, užitočných rád a skúseností a zverejňovania kritérií pre skupiny výrobkov a služieb. Od roku 2001 sa úspešne využíva databáza nazvaná Hymonet, pravidelne aktualizovaná o nové environmentálne kritériá.

Veľká Británia

V roku 2005 vláda Veľkej Británie v Stratégii trvalo udržateľného rozvoja stanovila ambiciózny cieľ, aby do roku 2009 sa Veľká Británia stala lídrom v oblasti environmentálne vhodného obstarávania. Za účelom dosiahnutia tohto cieľa bolo vytvorené zoskupenie 33 odborníkov „Sustainable Procurement Task Force“, ktorí vytvorili NAP GPP „Procuring the Future“. Kľúčové odporúčania a opatrenia tohto plánu sú:

- prideliť zodpovednosť za problematiku GPP vo vláde,
- vytvoriť jednoduchú schému (príručku) pre realizáciu udržateľného obstarávania vo verejných organizáciách;
- posilniť existujúce environmentálne kritériá a vytvoriť nové kritériá v prioritných oblastiach ako sú strojárstvo a energetika, pracovať s dodávateľmi a identifikovať budúce požiadavky, postupne z trhu vyradiť produkty a služby, ktoré nedosahujú ani minimálne environmentálne požiadavky,
- vyškoliť odborníkov na obstarávanie vo verejnom sektore,
- zjednodušiť príručky na LCC (Life Cycle Costing) a posilniť požiadavku na aplikáciu tejto metódy vo verejnom rozpočte,
- podporovať inovátné riešenia vo verejnom sektore.

Rakúsko

Rakúska Rada ministrov schválila v roku 1998 základné smernice pre GPP. Rakúske ministerstvo ŽP riadi projekt „Check it!“, financovaný EK (EU-Life), ktorý je spoločnou aktivitou deviatich výskumných organizácií a poradenských inštitúcií v Rakúsku na vytváranie katalógu kritérií pre hlavnú oblasť obstarávania a nakupovania vo verejnej správe.

Rakúsko vytvorilo pilotný Akčný plán na roky 2007-2010, ktorý je zameraný na revíziu smerníc pre GPP a aktualizáciu katalógu kritérií.

Holandsko

V roku 1999 bol prijatý vládny Program pre GPP a súčasne sa začal realizovať plán na zvyšovanie efektívnosti a transparentnosti verejných zákaziek so zameraním na inovácie a využívanie internetu pre výberové konania v Európe. V súčasnosti má Holandsko vytvorený plán pre GPP iba ako neformálny dokument, ktorý nie je schválený vládou, ale jeho ciele sú zaradené do vládou schválenej stratégie pre udržateľnú výrobu a spotrebu. Na pomoc obstarávateľom slúži databáza environmentálnych a sociálnych kritérií pre 32 skupín výrobkov a služieb, ktoré sú raz ročne aktualizované.

Taliansko

V roku 2003 vydalo ministerstvo životného prostredia príkaz ku GPP, ktorým sa vytýčil cieľ pre orgány verejnej správy obstarávať najmenej 30% výrobkov a služieb prostredníctvom obstarávania environmentálne vhodných výrobkov a služieb. Taliansko pravidelne uskutočňuje podporné aktivity (letáky, dotazníky, školenia) za účelom rozširovania informácií o danej problematike.

Česká republika

V ČR bolo v roku 2000 prijaté uznesenie vlády ČR č. 720/2000 na podporu rozvoja predaja a používania ekologicky úsporných výrobkov vo verejných inštitúciách, ktoré sa ročne monitoruje a vyhodnocuje. Rada vlády ČR pre udržateľný rozvoj, ktorá je stálym poradným, iníciačným a koordinačným orgánom vlády ČR pre oblasť udržateľného rozvoja a strategického riadenia, schválila v roku 2005 dokument Rámec udržateľnej spotreby a výroby ČR. Súčasťou rámca je aj program na podporu GPP.

4 EFEKTÍVNE UPLATNENIE ENVIRONMENTÁLNE VHODNÉHO OBSTARÁVANIA

Pre efektívne aplikovanie environmentálne vhodného obstarávania považujeme za najvhodnejšie realizovanie týchto krokov:

- Environmentálna výchova,
- Podpora environmentálne čistejšej produkcie,
- Využitie skúseností zo zahraničia,

4.1 Environmentálna výchova

Prvotným krokom k riešeniu problémov, k dosiahnutiu cieľov je vo všeobecnosti vzdelanie. Environmentálne vzdelanie a výchova vedú k zmysľaniu a konaniu, ktoré je v súlade so životným prostredím tak, aby sa udržala jeho kvalita i pre budúce generácie. Cieľovou skupinou sú všetci bez ohľadu na vek či vzdelanie, všetky organizácie bez ohľadu na veľkosť či postavenie na trhu. Environmentálna výchova je úzko spojená so sociálnou, ekonomickou i kultúrnou oblasťou a vedie k pochopeniu zákonitostí, ktoré táto vzájomná väzba vytvára. K jedným zo základných prvkov environmentálnej výchovy určite patrí i informovanie verejnosti či organizácií. Osobitnú kapitolu vzdelávania tvoria školenia zamestnancov, pričom cieľom rôznych školení je poskytnúť účastníkom odborné znalosti o daných odborných témach.

4.2 Environmentálne čistejšia produkcia

Ak by sa organizácie, ktoré vyrábajú produkty alebo poskytujú služby, zamerali na environmentálne čistú výrobu, svojou existenciou a zavedenými opatreniami sa môžu dostať do povedomia verejnosti. V rámci legislatívnych predpisov je možné čistú produkciu veľmi dobre využiť pri zavádzaní systémov environmentálneho manažérstva a to ako podľa ISO 14001, tak aj podľa Nariadení Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 762/2001.

Čistá výroba predstavuje stálu aplikáciu preventívnej stratégie na procesy, výrobky a služby s cieľom zvýšiť ich efektívnosť a obmedziť rizika voči človeku a životnému prostrediu. Pri výrobných procesoch čistá výroba zahŕňa efektívnejšie využívanie surovín a energií, vylučovanie toxických, nebezpečných materiálov a prevenciu vzniku odpadov a emisií zo zdroja. Pri produktoch – výrobkoch a službách – sa stratégia čistej výroby zameriava na zníženie ich odpadov na životné prostredie a to v rámci ich celého životného cyklu.

4.3 Skúsenosti zo zahraničia

Nakoľko sa proces environmentálne vhodného obstarávania na Slovensku zatiaľ iba rozbieha, pre uľahčenie jeho aplikácie do praxe je možné inšpirovať sa skúsenosťami zo zahraničia. Napríklad Dánsko predstavuje krajinu, ktorá v rámci ekologicky šetrného nakupovania v štátnej správe, dosahuje vrchol. Vo Švédsku je environmentálne vhodné obstarávanie štátnej správy dobre známe už od roku 1990. Ekologické prvenstvo v tejto oblasti na celom svete drží Japonsko. Vyznačuje sa rozmanitosťou ekologicky šetrných aktivít v rámci environmentálne vhodného obstarávania verejnej správy. Prvého apríla 2001 vyhlásila japonská vláda environmentálne vhodné obstarávanie ako povinné pre všetky ministerstvá. Tu je dôležité položiť si otázku: „Kde začať s aplikáciou environmentálne vhodného obstarávania?“ Slovensko by sa mohlo inšpirovať ostatnými štátmi EÚ, kde iniciátorom zavedenia politiky GPP boli ministerstvá.

ZÁVER

Predložený článok praktickým spôsobom vysvetľuje možnosti, ktoré ponúka legislatíva Európskeho spoločenstva, pričom je zameraná na pomerne jednoduché, ale snád' efektívne riešenia, ktoré je možné použiť v procese verejného obstarávania. Nakoľko environmentálne vhodné obstarávanie na Slovensku je v etape príprav, uvádzame spôsoby a dôvody ako a prečo sa zapojiť do procesu environmentálne vhodného obstarávania. Systémy environmentálneho manažérstva podľa ISO 14001 alebo registrácia v schéme EMAS predstavujú významnú výhodu pri environmentálne vhodnom obstarávaní. Veľkou inšpiráciou a motiváciou môžu byť aj skúsenosti s aplikáciou environmentálne vhodného obstarávania v zahraničí. Z nášho pohľadu je dôležité uvedomiť si hneď na začiatku, čo všetko má vplyv na životné prostredie a v akom rozsahu. K tomuto kroku v súčasnosti inklinuje veľmi dôležité environmentálne vzdelávanie, ktoré pomáha pochopiť stav životného prostredia a dokonale sa s ním zžiť, čo by nás malo viesť nielen k využitiu ale aj k ochrane jeho potenciálu. Jedným zo spôsobov resp. prevenciou ochrany životného prostredia pre verejné subjekty alebo organizácie môže byť zavádzanie čistejšej produkcie, využitie certifikácie EMS, resp. registrácia v EMASe.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] Buying Green – A Handbook On Environmental Public Procurement; European Communities 2004
- [2] HAIGH, D. Oceňování značky a jeho význam. Praha: Management press, 2002, ISBN 80-7261-073-2, 1. vydanie, 103 s.
- [3] MIHOK, Jozef - LIBERKOVÁ, Lucia: Vyhodnocovanie efektívnosti znižovania miery zaťaženia životného prostredia. In: Vedecké listy. roč. 1, č. 2 (2005), s. 47-51. ISSN 1336-815X.
- [4] Návrh národného akčného plánu pre zelené verejné obstarávanie v SR na roky 2007 – 2010
- [5] Ökobilanz. Dostupné na internete: <http://www.umweltlexikon-online.de/fp/archiv/>
- [6] Smernica 2004/17/ES – O koordinácii postupov obstarávania subjektov pôsobiacich v odvetviach vodného hospodárstva, energetiky, dopravy a poštových služieb
- [7] Smernica 2004/18/ES – O koordinácii postupov zadávania verejných zákaziek na dodávku tovaru a verejných zákaziek na služby
- [8] SUCHÁNEK, Z. et al. ISO/TR 14062 pro ekodesign bude českou normou. Environmentální značení 2003/1, Praha, 2003, ISSN 1212-4761, s.4-5
- [9] STN EN ISO 14001:2004 Systémy environmentálneho manažérstva – Požiadavky s návodom na použitie
- [10] RUSKO, M.: Bezpečnostné a environmentálne manažérstvo. Bratislava, VeV et Strix. 1. vydanie, 2006, ISBN 80-969257-0-9
- [11] Tej, J.: Zvláštnosti manažmentu vo verejnom sektore [Specifics of the management in public administration]. In: Akademická Dubnica 2001. - Dubnica nad Váhom: Detašované pracovisko MtF STU, 2001. - S. 423-426.
- [12] Zákon č. 25/2006 o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [13] Zákon č. 491/2005 Z.z. o environmentálnom overovaní a registrácii v schéme Európskeho spoločenstva pre environmentálne manažérstvo a audit a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [14] Zákon č. 469/2002 Z.z. o environmentálnom označovaní výrobkov

RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2007:

Manažérstvo životného prostredia 2007 ▼▲▼ Management of Environment '2007
zo VII. konferencie so zahraničnou účasťou konanej 5. - 6. 1. 2007 v Jaslovských Bohuniciach
Proceedings of the International Conference, Jaslovské Bohunice, 5-6 January 2007
Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie. ISBN 978-80-89281-18-3.

Príspevok vznikol za podpory projektu APVV-20-060805 „Identifikácia zmien zložiek prostredia problémových oblastí východného Slovenska“ a projektu VEGA č. 1/3463/06 „Analýza zložiek životného prostredia a jej využitie pri reštrukturalizácii poľnohospodárstva a zabezpečení trvalo udržateľného rozvoja v problémovej oblasti Severného Gemera“.

ADRESA AUTOROV

Ing. Jana CHOVANCOVÁ, Katedra environmentalistiky a riadenia procesov, SjF, TU v Košiciach, Park Komenského 5, 042 00 Košice, Slovenská republika, Tel.: +0421 (0) 55 / 602 2926 E - mail: >jana.chovancova@tuke.sk<

Ing. Lucia LIBERKOVÁ, PhD., Katedra manažmentu, Fakulta manažmentu, Prešovská univerzita v Prešove, Ul. Konštantínova 16, 080 01 Prešov, Slovenská republika, Tel.: +0421 (0) 51 / 7570 353, E - mail: >bednaroval@unipo.sk<

RECENZENT

prof. h.c. prof. Ing. Ondrej HRONEC, DrSc., Katedra ekonómie a ekonomiky, Fakulta manažmentu, Prešovská univerzita v Prešove, ul. 17. novembra 1, 078 80 Prešov, Slovenská republika, e-mail: >hronec@unipo.sk<